

HET NEDERLANDSCHE ROODE KRUIS

AUSCHWITZ

DEEL I:

HET DODENBOEK VAN AUSCHWITZ

UITGAVE VAN HET HOOFDBESTUUR VAN DE
VERENIGING HET NEDERLANDSCHE ROODE KRUIS

*HOOFDBESTUUR van
Het Nederlandsche Roode Kruis*

L.S.

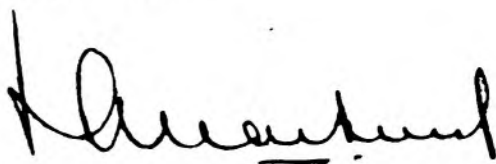
*E*en verdere studie van het probleem der Joden-deportaties door de Heren Dr L. LANDSBERGER, Mr A. DE HAAS en K. SELOWSKY van het INFORMATIEBUREAU VAN HET NEDERLANDSCHE ROODE KRUIS heeft geleid tot de bewerking van de geschiedenis der naar Auschwitz weggevoerde Joden.

Deze uitgave vormt hiervan het Eerste Deel.

Het ligt in de bedoeling meerdere publicaties te doen volgen, om een volledig overzicht te geven van het lot der gedeporteerde Joden.

Voorafgaand aan deze uitgave verscheen reeds het Sobibor-rapport.

*Het Nederlandsche Roode Kruis
De fgd Directeur van het
Informatiebureau.*

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'J. van de Vosse', with a stylized, cursive script.

J. VAN DE VOSSE

's-Gravenhage, Juni 1947

HET DODENBOEK VAN AUSCHWITZ

Omtrent de deportatie en vernietiging der Joden van Nederland hebben de Duitsers een zekere documentatie en registratie bijgehouden.

Wel is waar zijn slechts brokstukken daarvan achtergebleven of opgespoord; ze vormen echter een belangrijke bron voor de documentaire reconstructie van de gehele deportatie.

I

Uit geheel Nederland werden de Joden samengedreven en geconcentreerd in het „Kamp Westerbork”. Het kamp kon maximaal 15.000 mensen bevatten. Daar werden de Joden door de Duitsers gereed gemaakt voor de deportatie: meer dan 100.000 mensen — trein na trein — week na week.

De eerste deportatietrein (de „strafdeportatie” naar Mauthausen in 1941 is hierbij niet inbegrepen) vertrok op 15 Juli 1942, de laatste op 13 September 1944. Tot in het begin van 1943 werden de mensen nog in personenrijtuigen vervoerd, maar na die tijd — behalve de meeste transporten naar Theresiënstadt en Bergen-Belsen — in goederentreinen, alléén voorzien van stro, tonnen voor de natuurlijke behoeften, drinkwater en af en toe matrassen voor de zieken. (Verklaring 217.)

Bij het binnenkomen in het kamp Westerbork werden ieders personalia op kaart gebracht en nauwkeurig geregistreerd naar naam, geboortedatum en laatste adres. De datum van vertrek werd er later bijgeschreven, maar — behalve bij de deportatie naar Bergen-Belsen en Theresiënstadt — niet de plaats van bestemming. Niemand van de kampbewoners kende deze plaats van bestemming — het eindstation van zijn deportatietrein: de gaskamer — het crematorium. Wel deed het wegvoeren van de zieken, de kinderen en de ouden van dagen niets goeds vermoeden. Pas na de bevrijding echter kwam de waarheid aan de dag — de volledige waarheid — van een in de historie der menselijke gruweldaden unieke wreedheid en stelselmatigheid in het vernietigen.

Het kaartsysteem is door de Duitsers niet achtergelaten; in Mei 1944 hebben zij het naar Duitsland gezonden, vermoedelijk naar Ravensbrück. Tevens gaven zij bevel, alle boeken, geschriften, enz., te vernietigen, voor zover die niet met het kaartsysteem waren weggezonden. (Verklaring 217.)

Eigenmachtig hebben de Joden echter nog tijdig uit de gegevens van dit kaartsysteem in vier- à vijfvoud alphabetische registratieboeken samengesteld en wel een aaneensluitende reeks van dertien boeken. Toen het bevel kwam tot vernietiging der gehele registratie, hebben de Joden één stel van deze reeks achtergehouden en in een houten schuurtje van de timmermanswerkplaats begraven. Na de bevrijding zijn deze boeken aan de Canadezen (Captain Connolly, 230 Det. C. H.) ter hand gesteld. (Verklaring 217.)

Bovendien is in het kamp bij de daar ingerichte Hulpsecretarie van de gemeente Westerbork een kaartsysteem over een groot gedeelte

van de daar geïnterneerde personen achtergebleven, bevattende o.a. hun personalia en deportatiedata.

Meer dan 106.000 namen staan ingeschreven in de Boeken van Westerbork.

98 deportatietreinen hebben het land verlaten, waarvan 93 uit het Kamp Westerbork en 5 van andere plaatsen in Nederland rechtstreeks naar hun plaats van bestemming, t.w.:

- a. 22- 1-'43 met 926 personen van Apeldoorn (krankzinnigen-gesticht) naar Auschwitz.
- b. 21- 4-'43 „ 98 „ van Amsterdam naar Theresiënstadt.
- c. 15-11-'43 „ 1044 „ van Vught naar Auschwitz.
- d. 2- 6-'44 „ 496 „ van Vught (Philipsgroep) naar Auschwitz.
- e. 6- 9-'44 „ (?) „ van Vught naar Ravensbrück.

De inzittenden van deze vijf treinen zijn niet ingeschreven in de boeken van Westerbork.

Slechts 918 personen (mannen, vrouwen en kinderen) zijn in het kamp achtergebleven tot de dag der Bevrijding (12 April 1945). Niet medegemeld zijn in de bovenvermelde aantallen al die mensen, die op de een of andere wijze, d.w.z. op alle mogelijke wijzen, hebben trachten te ontvluchten, b.v. naar Zwitserland, maar die voor een deel dan toch werden gegrepen, hetzij reeds in Nederland, hetzij later in België of Frankrijk en die vandaar zijn gedeporteerd. Zij zijn in Nederland niet geregistreerd; hun aantal is niet bekend.

II

In verband met dit verloop der deportatie is het van belang uit de algemene statistiek der Joden de volgende gegevens aan te halen, welke zijn ontleend aan een statistiek van de voormalige Joodse Raad voor Amsterdam: „Statistische gegevens van de Joden in Nederland — Amsterdam 1942” en verder aan een statistiek, na de bevrijding opgesteld door de J.C.C. (Joodse Coördinatie-Commissie) te Amsterdam.

a. Op 22 Augustus 1941 was het aantal Joden in Nederland, met in achtneming van het afstammingscriterium, in totaal	160.820	
waarvan met twee Joodse grootouders	14.549	
met één Joodse grootouder	5.719	20.268
blijft aantal „Vol-Joden”		140.552
waarvan mannen	68.388	
vrouwen	72.164	
		140.552
waarvan Nederlanders	118.300	
vreemdelingen v. Duitse oorsprong	14.652	
overige vreemdelingen	7.600	22.252
		140.552

Dit betekent op de totale bevolking van Nederland (per 1 April 1941 — 8.932.369) 1.57 %.

In Amsterdam waren 79.410 Joden, dat is op de totale bevolking van 800.541 personen 9,9 %.

Het totale beeld volgens het afstammings-criterium ziet er als volgt uit:

0 tot 17 jaar	=	35.791	(ongeveer evenveel vrouwen als mannen)
18 tot 45 jaar	=	67.550	(ongeveer evenveel vrouwen als mannen)
46 jaar en ouder	=	56.465	(waarvan 26.128 mannen en 30.337 vrouwen)
Totaal	=	159.806	

Het verschil met het bovengenoemde totaal van 160.820 is te verklaren uit het feit, dat de twee statistieken met een tijdsverschil van 14 dagen zijn opgesteld.

- b. *Ten aanzien van de na de bezetting overgebleven Joden ontbreekt een juiste statistiek.*

Men kan wel zeggen, dat er thans niet meer op gerekend kan worden, dat er nog gedeporteerde personen zullen repatriëren. Niet alle overlevenden echter hebben zich aangemeld, noch de „ondergedokenen”, noch de gerepatriëerden, noch de boven water gebleven gemengd gehuwden. Velen zijn er na de bittere ervaringen huiverig voor, ergens als Jood geregistreerd te staan. Een groot aantal is geëmigreerd, vooral de jeugd.

Al deze omstandigheden bemoeilijken een volledige en nauwkeurige statistiek, terwijl de resultaten van de huidige volkstelling nog niet bekend zijn.

Tot 31 December 1945 hebben zich na de bevrijding als „Vol-Jood” opgegeven 21.674

Hiervan waren nimmer gedeporteerd
(omdat zij ondergedoken of gemengd
gehuwd waren)

mannen		7.645
vrouwen		8.579

16.224

Van de deportatie zijn teruggekeerd
(incl. 918 personen, die in Westerbork
zijn achtergebleven)

mannen		2.361
vrouwen		3.089

5.450

21.674

Deze 21.674 personen zijn als volgt in te delen:

Mannen		7.711
Vrouwen		9.346
Minderjarige mannen		2.295
Minderjarige vrouwen		2.322

Wanneer men bij dit aantal van 21.674 personen een zeer ruime — vermoedelijk veel te ruime! — marge voegt, van personen, die

- a. na 1945 nog zijn gerepatriëerd;
- b. naar het buitenland zijn ontsnapt en daar gebleven;
- c. zich niet hebben aangemeld;

zo komt men aan een aantal geredden van ten allerhoogste 30.000.

- c. Van de 140.552 „Vol-Joden” zijn er ten hoogste 30.000 gered. Dus zijn er ten minste 110.552 door de Duitsers om het leven gebracht.

Twee feiten trekken de aandacht:

Van de teruggekeerden is het aantal vrouwen veel groter dan dat der mannen.

De mensen boven de leeftijd van 50 jaar en de jeugd tot circa 16 jaar zijn vrijwel radicaal uitgeroeid.

III

Voor elke trein hebben de Duitsers een z.g. transportlijst opgemaakt met naam, geboortedatum en ten dele het laatste adres der inzittenden. Deze lijsten begeleidden de transporten. Duplicaten bleven achter; die zijn gered.

Ook is er nog een boek aanwezig, waarin alle vertrekdata van de deportatietreinen waren ingeschreven, en wel met het aantal der inzittenden van elke trein. (Verklaring 217.)

Met de boeken en de kartotheek van Westerbork vormen deze transportlijsten de ruggegraat van het researchewerk. Daarbij komen dan de gegevens uit de verklaringen der gerepatriëerden, die als getuigen zijn gehoord.

In het geheel zijn er 98 deportatietreinen vertrokken. Van iedere trein is door het ingestelde onderzoek de plaats van bestemming nu komen vast te staan.

Van 72 treinen zijn inzittenden (verder te noemen „representanten”) teruggekeerd, zodat de plaats van bestemming dezer treinen met zekerheid door hun verklaringen kon worden bepaald.

Van 26 treinen is niemand teruggekeerd. Van een aantal der inzittenden van deze treinen is echter geconstateerd, dat zij in Auschwitz resp. Sobibor zijn overleden, zodat hieruit de plaats van bestemming kan worden geconcludeerd.

Bij de treinen van 21, 25, 28 September 1942 en 18 Januari 1943 kan slechts uit het systeem van dit tijdperk worden afgeleid, dat zij, evenals de voorafgaande en de volgende treinen, naar Auschwitz zijn gedirigeerd.

Van de 98 treinen, die het land hebben verlaten, zijn er enige onderweg in verschillende delen gesplitst.

Aangekomen zijn:

te Auschwitz	67 treinen
te Sobibor	19 treinen
	(zie bijzondere brochure Sobibor, uitgegeven door het N.R.K.)
te Theresiënstadt	6 treinen
te Bergen-Belsen	9 treinen
te Ravensbrück	2 treinen

De in het jaar 1942 naar Auschwitz gedirigeerde treinen hebben voor een groot deel gestopt te Kosel (Opper-Silezië), alwaar dan telkens de voor werk geschikte mannen moesten uitstappen, om in de verschillende kampen in de omgeving te worden tewerkgesteld; de overige inzittenden van deze treinen echter gingen door naar Auschwitz.

Voor de gebeurtenissen in Sobibor wordt verwezen naar de desbetreffende brochure.

In dit rapport wordt verder slechts gesproken over „Auschwitz”.

„Auschwitz” (in het Pools Oswiecim) was een complex van kampen, gelegen in het sedert 1918 Poolse deel van Opper-Silezië.

Het omvatte:

1. concentratiekamp Auschwitz I (Stammlager);
2. concentratiekamp Auschwitz II (Birkenau);
3. concentratiekamp Auschwitz III (Aussenlager).

Op 25 November 1944 werd het kamp Birkenau ingelijfd bij het Stammlager („concentratiekamp Auschwitz”) en Auschwitz III werd omgezet in „Concentratiekamp Monowitz”.

Bij aankomst van de treinen in de vernietigingskampen had een z.g. „selectie” van de inzittenden plaats; het grootste gedeelte werd onmiddellijk voor vergassing bestemd, de rest naar de kampen gestuurd om te werken. De S.S. nam de slachtoffers bij het uitstappen in ontvangst; een wenk van de commandant met zijn duim gaf de beslissing over het lot der mensen: naar de goede of de slechte kant — ten dode of voorlopig ten leven. Voor de selectie was in de eerste plaats het uiterlijk der mensen beslissend: wie er jong en krachtig uitzag en geschikt voor zwaar werk, maakte een kans, maar zieke en oude mensen, intellectuelen en zeer zeker vrouwen met kinderen waren ten dode opgeschreven.

Als regel kan gelden, dat de mannen beneden de 16 en boven de 50 jaar, de vrouwen beneden de 16 en boven de 30 jaar, de gaskamer ingingen en ook van de mensen binnen deze leeftijdsgrenzen allen, die er niet krachtig genoeg uitzagen voor het werk.

Meestal kwamen de treinen in Auschwitz des nachts aan, zodat de selectie dan minder nauwkeurig geschiedde en af en toe ook oudere mensen konden passeren. Soms was de gaskamer overbelast, zodat de voor vergassing bestemde mensen ten dele eerst in het kamp moesten worden ondergebracht. Maar het uitstel duurde slechts enkele dagen: of de mensen werden de eerstvolgende dagen toch de gaskamer ingestuurd, of zij bezweken reeds na enkele dagen onder de zware lasten van het werk, als zij daarbij waren ingedeeld. (Verklaringen 27, 33 en 224.)

Uiteindelijk was het percentage der tewerkgestellten resp. vergasten afhankelijk van de capaciteit der gaskamer en der kampen, d.w.z. van de vraag, hoeveel ruimte er voor nieuwaangekomenen nog of weer vrij was.

Het percentage lag meestal tussen de 10 en 20 % van de inzittenden van de trein; in 1944 was dit percentage aan grotere schommelingen onderhevig.

Het bevel tot vergassing kwam uit Berlijn, uit het „Sicherheits-hauptamt“. De sterkte van het kamp werd regelmatig naar Berlijn gerapporteerd, zodat Berlijn precies op de hoogte was van de aan- en afvoer.

Dienovereenkomstig kwamen er dan bevelen uit Berlijn, b.v. dat er 5000 mensen moesten worden vergast.

Van 2 November 1944 af moesten op bevel van Berlijn de vergassingen worden gestaakt. Inderdaad heeft sedert 2 November 1944 geen vergassing meer plaats gevonden. De S.S. vertelde — waar of onwaar — dat het bevel uit Berlijn was gegeven, omdat het buitenland met represailles dreigde. (Verklaringen 27 en 109.)

De overgrote meerderheid kon het ten hoogste twee à zes maanden volhouden.

Het officiële dagelijkse rantsoen te Auschwitz bestond uit:

1 liter waterige soep, 250 gr. brood, 20 tot 25 gr. margarine of worst of kunsthoning. Mensen, die zwaar werk te verrichten hadden, ontvingen twee maal per week een extra rantsoen van 500 gr. brood en 50 tot 100 gr. worst. De Duitse kampartsen gaven zelf toe, dat een gevangene het niet langer dan zes maanden kon volhouden. (Verklaringen 2 en 33.)

Van de rond 60.000 personen uit de bovenvermelde 67 Auschwitz-treinen zijn er slechts ongeveer 500 als teruggekeerd bekend (de overeenkomstige cijfers van Sobibor zijn rond 34.000 en 19).

IV

Dit beknopte overzicht is van belang voor het analyseren van het

DODENBOEK VAN AUSCHWITZ

en voor het groeperen van de resultaten dezer analyse in het kader van het tot dusver bekende.

Het boek is naar Nederland gebracht door den Heer A. Treurniet van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie te Den Haag en wel uit het concentratiekamp Buchenwald, waar hij heeft vertoefd en waarheen het boek van Auschwitz was meegesleept.

Het boek is in een zwart linnen band gebonden en draagt op omslag en rug het opschrift:

Standesamt Auschwitz

S t e r b e b u c h

(Erstbuch)

1942

Band 22. Nr. 31501 — 33000.

Op de eerste bladzijde staat:

„Dieser Band 22 des
Sterbebuches für
1942 ist die Fort-
setzung des mit
Nummer 31500
abgeschlossenen
Bandes 21.
Auschwitz, den
28. September 1942
Der
Standesbeamte
In Vertretung

Quackernack
(stempel)

Op de laatste pagina van het boek staat:

„Dieser Band 22
des Sterbebuches
für 1942 der die
Eintragungen
Nr. 31501 bis
33000 enthält,
wird unter Hin-
weis auf Band 23
abgeschlossen.
Auschwitz, den
2. Oktober 1942
Des Standesbeamte
In Vertretung

Quackernack
(stempel)

Het boek is een deel van het overlijdensregister der gemeente Auschwitz en omvat het tijdperk van 28 September 1942 tot en met 2 October 1942, dus 5 dagen; opgenomen zijn de nummers 31.501 tot en met 33.000, d.w.z. precies 1500 sterfgevallen.

Derhalve bedroeg het aantal geregistreeerde sterfgevallen gemiddeld 300 per dag. Dit cijfer is niet identiek met het werkelijk aantal der overledenen; maar de schrijfkamer kon er niet meer per dag verwerken; de overblijvenden werden over latere dagen resp. maanden verdeeld. (Verklaring 224.)

Bovendien zijn de mensen, die onmiddellijk bij aankomst werden vergast, niet in deze boeken ingeschreven.

Gezien het feit, dat dit deel reeds 21 voorgangers had met in totaal 31.500 nummers (dit is precies 21 maal 1500), ligt de conclusie voor de hand, dat — bij 300 inschrijvingen per dag, dus 5 dagen per deel — deze documentatie 21 maal 5 dagen = 105 dagen vroeger, dus omstreeks 20 Juni 1942 begint. (De eerste deportatietrein uit Nederland arriveerde omstreeks 1 maand later.) Derhalve zijn er in drie maanden rond 30.000 slachtoffers — alleen maar geregistreerd.

De in deel 22 ingeschreven slachtoffers kwamen uit de volgende landen:

België, Duitsland (Provincies Silezië, Oost-Pruisen en Baden), Frankrijk, Joego-Slavië, Nederland, Oostenrijk, Polen, Rusland en Tsjecho-Slowakije.

Niet alleen Joden zijn ingeschreven, ook niet-Joden.

Wat de Rijksduitsers betreft, waren het meestal beroepsmisdadigers of „zware” politieke gevallen; wat de Polen betreft, grotendeels politieke gevallen. (Verklaring 224.)

De in deel 22 ingeschreven Nederlanders waren allen Joden.

Bij elk geval is een doodsoorzaak opgegeven:

„Eingetragen auf schriftliche Anzeige des Arztes Doktor der Medizin Kremer (resp. Meijer) in Auschwitz vom ... 1942”.

Deze opgaven waren echter meestal fictief, b.v. „influenza, akuter Magenkatarrh, Lungenentzündung, Herzmuskeldegeneration, Darmkatarrh, Fleckfieber, Herzschwäche bei Darmkatarrh, Allgemeine Körperschwäche”. enz., enz. In den regel dus affecties van longen, hart en darmen.

Zoals gezegd: *De Joden, die onmiddellijk bij aankomst werden vergast, zijn niet in deze boeken ingeschreven, ze werden nergens ingeschreven.* De Joden, die eerst in het kamp waren opgenomen en later werden vergast, werden in een *bijzondere* kartotheek geplaatst en daar gekenmerkt met „S.B.” (Sonderbehandlung), wat beduidde „vergast”. Deze bijzondere kartotheek werd opgeborg en op de „Politische Abteilung” en daar van tijd tot tijd vernietigd.

Derhalve zijn in het Dodenboek alleen die Joden ingeschreven, die op een andere en bijzondere wijze om het leven zijn gebracht (doodgeranseld, doodgeschoten, enz., of aan uitputting of ziekte bezweken). Van 1 Maart 1943 af zijn evenwel ook deze Joden niet meer in de Dodenboeken ingeschreven. (Verklaringen 2, 27, 109 en 224.)

Van de 1500 ingeschreven slachtoffers zijn er 256 uit Nederland (allen Joden: 174 mannen en 82 vrouwen).

Uit de boeken van Westerbork en uit de transportlijsten is op te maken, dat deze 256 mensen inzittenden zijn geweest van de volgende 19 deportatietreinen, zodat hieruit en uit de gegevens van het Dodenboek onderstaande tabel is samen te stellen:

Trans- port datum	Aantal inzit- tenden	Represen- tanten gerepatr- eerd		Ingeschreven slachtoffers	Mannen		Vrouwen		Aan- tal dagen ge- leefd
		M	V		Aan- tal	Leef- tijd	Aan- tal	Leef- tijd	
1942									
15 Juli	1137	8	1	13	4	17-40	9	16-38	64-72
16 Juli	586	1		5	3	18-43	2	17-31	65-69
21 Juli	1002	4	1	21	18	16-43	3	21-27	59-67
24 Juli	1000	2		17	11	16-57	6	17-36	55-63
27 Juli	1010	2		11	10	16-34	1	23	52-59
31 Juli	1007			18	14	17-31	4	17-20	49-57
3 Aug.	1013	1		24	16	16-47	8	16-42	46-54
7 Aug.	989	1		11	6	18-42	5	17-26	42-50
10 Aug.	547			9	6	18-46	3	21-28	40-47
14 Aug.	505			3	3	24-38			39-42
17 Aug.	510	1		27	25	19-45	2	16-37	32-41
21 Aug.	1003	5		44	27	17-49	17	17-26	28-36
24 Aug.	551			14	13	16-39	1	38	25-32
28 Aug.	608	3		4			4	17-20	21-31
31 Aug.	560	4		1			1	31	19
4 Sept.	714	5		5			5	16-27	18-21
7 Sept.	930	8		7	3	51-58	4	30-43	12-19
14 Sept.	902	6		9	9	46-57			5-10
18 Sept.	1002	2		2	1	33	1	34	4- 6
Trein (dat., samenstelling en plaats v. vertr. onb.)				11	6	20-54	5	17-33	
Totaal	15576	53	2	256	174		82		4-72

Van de treinen van 10 Augustus en 14 Augustus 1942 zijn geen representanten teruggekeerd. Derhalve was daarvan tot nu toe geen plaats van bestemming bekend. Daar 9 inzittenden van de trein van 10 Augustus 1942 (6 mannen en 3 vrouwen) en 3 inzittenden van de trein van 14 Augustus 1942 (3 mannen) in het Dodenboek zijn ingeschreven, bevestigt het Dodenboek het vermoeden, dat deze treinen naar Auschwitz zijn gegaan.

Behalve de in de tabel vermelde treinen tussen 15 Juli 1942 en 18 September 1942 is er nog een trein van 11 September 1942 uit Westerbork vertrokken en wel via Niederkirch naar Auschwitz. Het valt op, dat geen van de inzittenden van deze trein in het Dodenboek van Auschwitz is ingeschreven.

11 van de ingeschreven personen (6 mannen en 5 vrouwen) zijn niet met de bovengenoemde deportatietreinen naar Auschwitz gekomen, maar langs andere wegen, ten dele uit Mechelen (België) of Drancy (Frankrijk); verondersteld mag worden, dat zij in België, resp. Frankrijk op de vlucht zijn gearresteerd en vandaar rechtstreeks naar Auschwitz gedeporteerd.

De leeftijdsgrenzen bij de mannen variëren van 16 tot 58 jaar; van de 174 mannen waren er 4 van 16 jaar en 11 boven de 50 jaar,

waarvan 1 van 57 en 1 van 58; maar deze oudere mannen waren na enkele dagen overleden. (Vergelijk blz. 7.)

De leeftijdsgrenzen bij de vrouwen variëren van 16 tot 43 jaar; van de 82 vrouwen waren er 7 van 16 jaar en 12 boven de 30 jaar. (Vergelijk bladzijde 7.)

Derhalve vormen deze gegevens uit het Dodenboek van Auschwitz een authentieke bevestiging van de mededelingen der gerepatrieerde ooggetuigen, dat, behoudens uitzonderingen, inderdaad de leeftijdsgrenzen der niet onmiddellijk voor vergassing geselecteerde mensen bij de mannen 16 en 50 jaar waren en bij de vrouwen 16 en 30 jaar; de enkele uitzonderingen in het Dodenboek bevestigen de regel en vinden afdoende verklaring in de redenen, die door de gerepatrieerden worden medegedeeld. (Zie bladzijde 7.)

De ingeschreven slachtoffers hebben na aankomst in Auschwitz 4 tot 72 dagen geleefd. Van de 15.576 inzittenden der 19 deportatietreinen zijn in het Dodenboek deel 22 in het geheel 256 personen als overleden ingeschreven.

V

Deel 22! Het **Dodenboek van Auschwitz** met zijn 1500 slachtoffers is een grafzerk — een zichtbaar gedenkteken uit de tijd, waarin door de Duitsers meer dan 5.000.000 Joden uit alle bezette gebieden van Europa van het leven zijn beroofd: vermoord — vergast — verbrand — hun as zonder een spoor naar alle windstreken verstrooid.

Hier volgen de verklaringen van de gerepatrieerde getuigen, waarnaar in vorenstaand rapport wordt verwezen.

**Verklaring van den Heer Hans Elsbach te Amsterdam,
Weesperzijde 20**

Verklaring nummer 33

Getuige is gedeporteerd met de eerste deportatietrein uit Nederland van 15 Juli 1942 naar Birkenau. Hij bleef daar tot 17 October 1943 en was te werk gesteld bij de administratie. Alle dodenlijsten gingen door zijn handen. Ook heeft hij daar bij de registratie der nieuwelingen gewerkt. Hij vertelt:

„... Wat in Auschwitz-Birkenau kwam, ging meestal voor 80 à 90 % de gaskamers in. De resterende 10 à 20 % kwamen in het concentratiekamp, waar zij gemiddeld binnen twee maanden waren uitgestorven tot op enkele (heel-weinige) uitzonderingen na... Wie tot nu toe van de transporten van 15 Juli 1942 tot October 1943 niet is teruggekeerd, leeft niet meer! Dit is heel zeker. Het is volkomen onmogelijk, dat mensen uit deze tijd, die bevrijd werden, niet intussen gerepatrieerd zouden zijn... Het transport van 15 Juli 1942 bevatte circa 1000 personen, waarvan 600 mannen. Onmiddellijk na de aankomst begon de selectie. Reeds omstreeks eind Augustus 1942 waren van genoemd transport nog slechts 35 tot 40 mensen over. Alle anderen waren toen reeds in Auschwitz en Birkenau vermoord...”

**Verklaring van Mej. Debora Brandel te Amsterdam,
Ceintuurbaan 99**

Verklaring nummer 224

Getuige werd gedeporteerd met de trein van 21 Juli 1942 naar Auschwitz en arriveerde daar op 23 Juli 1942; ze is daar gebleven tot 18 Januari 1945 en was te werk gesteld eerst op de „Kommandatur, Standesamt II” en later op de z.g. „Politische Abteilung” en wel in beide perioden bij de kartotheek. Bij het „Standesamt” moest zij ook de kartotheek-kaartjes aanvullen met de gegevens uit de z.g. „Sterbebücher” resp. uit de losse bladen, die dan later werden gebonden in de z.g. „Druckerei Auschwitz”, zoals het nu aanwezige exemplaar Band 22, met de nummers 31.501 tot 33.000. Getuige had derhalve deze „Sterbebücher” voortdurend in haar handen.

Zij deelt mede:

„... De losse bladen waren allen in tweevoud getikt. De „Erst-drucke” werden regelmatig naar Bielitz in Silezië gezonden (waarschijnlijk naar het Amtsgericht en niet naar het Standesamt) om daar bewaard te worden, en wel zonder onderscheid, of de overleden mensen bij de Burgerlijke Stand van Bielitz behoorden of niet. Misschien zijn deze bladen resp. boeken nog aanwezig. Bovendien zijn mededelingen gestuurd naar Polen en ook naar

Duitsland aan de voor de overledenen bevoegde „Standesämter”, maar in de regel hadden die niet op Joden betrekking. Soms schreven de burgemeesters, van Leipzig b.v., terug, dat er een vergissing moest zijn begaan in het desbetreffende overlijdensnummer, omdat een zo kleine gemeente als Auschwitz niet zo'n hoog nummer van sterfgevallen kon hebben. Derhalve is men in Auschwitz met een code-nummer begonnen, om het aantal sterfgevallen te camoufleren.

In de „Sterbebücher” zijn niet alleen Joden ingeschreven, maar ook niet-Joden. Waren dat Rijksduitsers, dan meestal beroepsmisdadigers of zware politieke gevallen; waren het Polen, dan grotendeels politieke gevallen.

De ingeschreven doodsoorzaken waren meestal fictief. De Joden, die eerst in het kamp waren opgenomen en later werden vergast, werden in een bijzondere kartotheek geplaatst (opgeborgen op de politieke afdeling en gekenmerkt met „S.B.” = Sonderbehandlung), wat betekende: vergast. Deze kartotheek werd van tijd tot tijd vernietigd.

In de „Sterbebücher” werden slechts dan Joden als overleden ingeschreven, als zij op een bijzondere wijze waren gestorven, b.v. doodgeschoten, of met een speciaal dossier om een bijzondere reden in het kamp waren gekomen.

Van de sterfgevallen mochten er niet meer dan gemiddeld 300 per dag afgewerkt en ingeschreven worden; wat overbleef werd over een later tijdvak verdeeld. Van 1 Maart 1943 af werden de Joden in den regel niet meer ingeschreven. Tot 1945 zijn 180.000 mensen als overleden ingeschreven, maar in werkelijkheid zijn er veel meer overleden. Getuige is getatoueed met nr 10084. Getatoueed werden alleen die mensen, die na de selectie bij aankomst der deportatietreinen voor werk in het kamp werden opgenomen en daar geregistreerd.

De onmiddellijk voor vergassing geselecteerde mensen werden niet getatoueed en niet geregistreerd. De „Standesbeamte”, die in het Sterbebuch Band 22 zijn handtekening zette, heette Quackernack. Bij de selectie was de leeftijdsgrens zelden boven de 30 jaar. Is b.v. uit de treinen van 7 en 14 September 1942 in het Sterbebuch een aantal mannen boven de 50 jaar ingeschreven, zo verandert dit niets aan de bovenvermelde regel. Misschien is er een oudere man bij vergissing doorgelaten of had hij zich opgegeven als niet-Jood; ook kwamen de treinen meestal 's nachts aan, zodat het uiterlijk van de een of ander misleidde; soms was de gaskamer overbelast, zodat eerst nog een aantal mensen in het kamp moest worden opgenomen, die niet voor werk geschikt en bestemd waren. Hoe dan ook, al deze mensen werden dan enkele dagen later vergast of zij bezweken spoedig bij het harde buitenwerk. Bij het tatoueren zijn vrouwen en mannen afzonderlijk getatoueed, zodat de nummers van de vrouwen niet aansluiten aan die van de mannen. Maar van elke trein werden de mensen, die in het kamp kwamen, met op elkaar volgende nummers getatoueed”.

**Verklaring van den Heer Kurt Schlesinger
en Mevr. Thea Schesinger-Klein te Rotterdam, Hoyledesingel 21**

Verklaring nummer 217

Het echtpaar vertoefde reeds sinds 17 Februari 1940 in het kamp Westerbork (destijds „Centraal Vluchtelingenkamp Westerbork” genoemd). Getuige werd door den Nederlandsen kampcommandant Schol tot „Oberdienstleiter” benoemd. Het kamp bestond toen vrijwel uitsluitend uit Joodse vluchtelingen uit Duitsland. Zijn echtgenote werkte later op de registratie als steno-typiste.

De getuigen delen mede:

„Van ieder persoon, die in het kamp kwam, werd een kartotheekkaartje gemaakt met alle gegevens omtrent zijn naam, adres, geboortedatum en ook de dag van vertrek, maar geen plaats van bestemming; die was ook niet bekend.

Bovendien werd van elk transport een z.g. transportlijst gemaakt en wel van de binnengekomen transporten, zowel als van de gedeporteerde transporten. Twee exemplaren gingen met de deportatietreinen mede.

Er was ook een z.g. statistisch bureau. Bij de bevrijding bestond er een boek, waarin alle vertrekkende data van de deportatietreinen waren ingeschreven met het aantal der inzittende personen.

De z.g. 13 boeken van Westerbork met de alphabetische registers zijn niet op bevel van de kampcommandant aangelegd. De Joden in het kamp achtten het van belang, deze boeken te hebben en wisten ze door een bepaalde camouflage te houden, en wel gebonden in vier- of vijfvoud. Deze boeken zijn begin 1944 ontstaan en tot Mei 1944 bijgehouden, inclusief de supplementen. Omstreeks Mei 1944 kwam het bevel van de Duitsers, alle boeken en geschriften in het kamp te vernietigen, voor zover ze niet met het kaartsysteem (vermoedelijk naar Ravensbrück) werden weggestuurd. Derhalve zijn drie of vier stellen van de Westerborkboeken in het openbaar vernietigd, terwijl één stel om het te redden werd begraven onder een houten schuurtje van de timmermanswerkplaats van het kamp en na de bevrijding aan de Canadezen (Capt. Connolly, Capt. 230. Det.C.H.) tegen ontvangstbewijs ter hand gesteld.

De transportlijsten waren allen alphabetisch opgesteld, ten minste sedert begin 1943. De lijsten, die gesplitst zijn naar de woonplaatsen der gedeporteerden, zijn de bewerkte lijsten uit het archief Westerbork.

In het kamp Westerbork vertoefden tot 15.000 mensen tegelijkertijd.

Tot begin 1943 werden de mensen in personenwagens vervoerd, maar van die tijd af — behalve de meeste transporten naar Theresiënstadt, Bergen-Belsen, Vittel, Liebenau — in goederentreinen, alleen maar voorzien van stro, W.C.-vaten, drinkwater en voor de zieken matrassen”.

Verklaring van Mevr. H. L.-L. te Amsterdam

Verklaring nummer 109

Mevrouw L.-L. kwam met een vrouwentransport van 2 October 1942 van Ravensbrück naar Auschwitz en vertoefde daar tot de evacuatie (18 Januari 1945).

Zij deelt mede:

„... De bevelen tot vergassing kwamen uit Berlijn, van het Sicherheitshauptamt. Op bepaalde tijden werd de sterkte van de in het kamp aanwezigen naar Berlijn gerapporteerd, zodat Berlijn nauwkeurig op de hoogte was van het aanwezige aantal, van toe- en afname, enz. Er werd een nauwkeurige statistiek bijgehouden, hoeveel Joden er aanwezig waren, van welke nationaliteiten, enz. Dan kwamen de bevelen uit Berlijn, dat er b.v. 5.000 mensen moesten worden vergast. Daarop werden bij het zogenaamde generale appèl eerst de zieken en zwakken uitgezocht en als het aantal nog niet voldoende was, werden ook gezonde mensen bestemd voor vergassing. De sorteringen of selecties geschieden in tegenwoordigheid van de commandanten, kampleiders, kampartsen en andere daartoe gecommandeerde politieke beampten, meestal door de betrokken kampleider (dikwijls in beschonken toestand), die geheel naar willekeur handelde. De generale appèls vonden in de open lucht plaats, de mensen moesten volkomen naakt aantreden. Het bevel luidde dikwijls: „de kampen moeten „gesaneerd” worden” (van schurft, typhus en luizen). De slachtoffer kwamen in een afzonderlijk blok (in Birkenau blok 25). Daar werden ze geregistreerd. De lijsten kwamen dan bij de politieke afdeling om te worden doorgezien en soms werden er dan weer mensen uitgezocht, die niet vergast mochten worden, b.v. *degenen, waarvan er op grond van een arrestatie wegens politieke of politionele redenen een dossier aanwezig was, zoals ik b.v. een dossier had wegens mijn „ondertrouw” (zogenaamde Kommandeur-Faelle)*. Er werd onderscheid gemaakt tussen „Transportjuden” en „Kommandeur-Faelle”. De reden van die uitzonderingen was, dat deze mensen nog van belang konden blijken te zijn in hun eigen rechtzaak of als getuige in een met hun arrestatie verband houdend proces, of dat zij misschien na een vonnis of wegens interventie van het buitenland moesten worden vrijgelaten...

Zulke gevallen kwamen voor, ik herinner mij b.v., dat er in de laatste maanden enige Bulgaarse Joden werden uitgewisseld. De dossiers werden wel is waar niet verder bewerkt, maar er kwamen dikwijls aanvragen uit Berlijn, enz., waar de betrokken gevangene was gebleven, aanvragen, die hun oorzaak vonden in verzoeken om inlichtingen van familieleden. Ook verzoeken om ontslag werden er van buiten de kampen gedaan, maar steeds zonder succes...

... Van 2 November 1944 af werden op bevel van Berlijn de vergassingen gestaakt en er werd een aanvang gemaakt met het afbreken van de crematoria. Na 2 November 1944 is er inderdaad niet meer vergast. De S.S.-ers vertelden ons, dat het bevel was afgekomen, omdat het buitenland met represailles had gedreigd...
... In de zomer van 1944 begon de ontbinding van de concentratiekampen Auschwitz en Birkenau; eerst gingen de niet-Joodse

Fransen, Nederlanders en Tsjechen op transport, later de Polen, niet-Joodse Rijksduitsers, Joden, enz., enz. De transporten gingen naar het „Reich”, naar de meest verschillende plaatsen, grote en kleine kampen, munitiefabrieken, enz. Er werden nauwkeurige lijsten bijgehouden. Menigmaal werd er zelfs om bepaalde vaklieden gevraagd. De transporten werden steeds talrijker, totdat tenslotte op 18 Januari 1945 — na de doorbraak van de Russen aan het Oostfront — het algemeen bevel tot „aftransport” en „afmars” van het kamp werd gegeven. Alle stukken werden, voor zover maar even mogelijk was, vernietigd. Men had al geprobeerd, een deel van de stukken en registers in kisten op wagens en auto's naar Berlijn te zenden. Wat niet weggevoerd kon worden, werd verbrand. De kampbewoners werden bij duizenden weggevoerd en wel te voet in groepen van ongeveer vijfhonderd tot duizend, in de richting Silezië (Loslau, het dichtstbijzijnde bruikbare spoorwegstation).

(Vertaald uit het Duits.)

Verklaring van den Heer H. D. te 's-Gravenhage

Verklaring nummer 27

Getuige is op zijn vlucht van Nederland naar Zwitserland in Frankrijk gearresteerd en met het transport uit het Judenlager „Beaune la Rolande” (60 km van Parijs) op 30 Juni 1942 in Auschwitz aangekomen. Hij bleef daar tot 26 October 1944 en was in die tijd als z.g. „Aufnahmschreiber” te werk gesteld.

Getuige vertelt:

„... Wij, mannen, kwamen eerst in het mannenkamp „Auschwitz” en daarna in het mannenkamp „Birkenau”. Dat laatste was toen nog in wording; het eerste crematorium was klaar en werd in gebruik genomen omstreeks begin 1943. Reeds bij onze aankomst was de vergassing in Birkenau in volle gang; het terrein, waar het gebeurde, heette Brzezinsky; daar was slechts een grote paardenstal, waarin de mensen werden vergast. De lijken werden met een lorrie naar de massa-graven gereden, die op enige afstand door „Häftlinge” werden gegraven. Later werden er vier crematoria gebouwd, de nummers één en twee waren voorzien van de modernste inrichtingen voor vergassing en verbranding. Men kwam eerst in de onderaardse kleedruimte (waar ongeveer twee duizend mensen in konden) en van daar uit in de eigenlijke vergassingsruimte, die als douche-inrichting was geïnstalleerd; of eigenlijk was die douche-inrichting maar een loze installatie, die slechts op de muren was geschilderd. Na het vergassen werden door het z.g. „Sonderkommando” alle uit edel metaal vervaardigde tanden van de doden getrokken en de haren van de vrouwen afgesneden.

Dan werden de lijken naar het eigenlijke crematorium getransporteerd en daar met telkens ongeveer acht tegelijk in een van de zeven of acht ovens verbrand. Het verbandingsproces duurde ongeveer tien minuten. De beide andere crematoria waren primitiever, maar voor massale vergassing „doelmatiger” ingericht. De vergassingsruimte was boven de grond en slechts door een dunne wand gescheiden van het crematorium, zodat de lijken slechts enkele meters door een dan ontstane opening in de wand naar de ovens werden gesleept. Getuige heeft deze vergassings-„bunkers” met eigen ogen gezien, hij heeft herhaaldelijk in de buurt van de crematoria gewerkt en bij gelegenheid toegang tot de crematoria weten te krijgen. Hij was dan ook in staat, met eigen ogen vergassingen te zien in de crematoria drie en vier. De mensen werden in de vergassingsbunkers geknuppeld en geperst (hoe meer mensen er in de ruimte waren, des te minder gifgas was er nodig), dan werden de ijzeren deuren gesloten en een dienstdoende S.S.-man liet door een geopend vensterluik een bus gifgas in de ruimte leeglopen; op de bus stond: „Vorsicht, Giftgas”. „Cyklon, ein Produkt der deutschen Gesellschaft für Schädlingbekämpfung, Hamburg”. Met hetzelfde gas werd ook de kleding van de „Häftlinge” ontluisd. Een tijdlang werden de mensen in hun kleren vergast, maar later is men daarvan teruggekomen, omdat te veel mensen tijdens de vergassing hun kleren verontreinigden. Daarom moesten de mensen zich vóór het vergassen volkomen ontkleden en hun schoenen paarsgewijze samenbinden, om het werk achteraf te voorkomen.

Later, toen de grote Jodentransporten uit Hongarije kwamen, waren de bovengeschetste inrichtingen niet meer voldoende. Daarom werden op het vroeger vermelde terrein Brzezinsky grote open kuilen gegraven; op een laag hout kwam telkens een laag lijken, dan weer een laag hout en weer een laag lijken, verscheidene „étages” hoog; daarna werd de houtstapel in brand gestoken en als hij in volle vlam was, werden de andere lijken er eenvoudig opgeworpen. De vuren brandden dag en nacht en waren ver zichtbaar. Tevoren waren de mensen vergast en wel in een grote schuur, die in verschillende afdelingen was verdeeld. De mensen moesten zich op een weide er vóór geheel ontkleden (mannen, vrouwen en kinderen door elkaar) en als het ware in queue staan, totdat ze aan de beurt waren.

Ze konden en moesten met eigen ogen zien, hoe de lijken der vergasten naar de brandstapel werden gesleept. Getuige heeft dit zelf gezien vanuit het z.g. „Effektenlager”, waar hij werkte.

... Later werden in de kampen echter alleen diegenen geregistreerd, die niet voor vergassing waren geselecteerd. Alleen wie geregistreerd en later vergast werd, kreeg in het register de aantekening: „verstorben” of „verlegt nach Lager...” of „S.B.” (Sonderbehandlung). De grote transporten uit Hongarije en Lodz en de laatste transporten uit Theresiënstadt van September, October 1944 kwamen in speciaal omheinde kampen en werden slechts dan geregistreerd, als zij verder op transport gesteld werden (z.g. Transportlijsten met duplicaat in Auschwitz)... Voor de selectie (het uitkiezen voor vergassing) was het in de eerste plaats beslissend, of het aantal der personen, die in het kamp konden of mochten worden opgenomen, bereikt of overschreden was; men zocht voornamelijk personen tussen 18 en 35 jaar uit; vrouwen met kinderen

werden steeds vergast, om welke reden de Joodse gevangenen van het Uitlaad- en Opruimingscommando (Canada-Commando) voor zover het hun mogelijk was dadelijk bij aankomst de moeders met geweld van de kinderen scheidden, daar de kinderen in ieder geval verloren waren.

De selecties vonden ook dikwijls 's nachts plaats; aan deze omstandigheid was het dan te danken, dat zo nu en dan ook oudere of invaliede mensen of ook geesteszieken in het werkkamp werden opgenomen, maar dan aan een latere selectie ten offer vielen.

Van iedere gevangene moesten op gedetailleerde formulieren (die voor alle concentratiekampen gelijklopend waren) alle personalia, enz., worden opgenomen; die formulieren gingen naar de Politieke Afdeling in Auschwitz; deze afdeling meldde naar Berlijn (R.S.H.A. = Reichs-Sicherheits-Hauptamt, d. w. z. de Staf van Himmler) de sterkte van de af- en toename en de „in omloop zijnde“ nummers der gevangenen, zonder hun namen. Er werd verteld, dat er in Berlijn een duplicaat van de kartotheek was.

Er waren twee categorieën van Joodse gevangenen, n.l. „R.S.H.A. Häftlinge“ (Reichssicherheits-Hauptamt-Häftlinge); deze kwamen uit Jodenkampen, b.v. Westerbork, Theresiënstadt, enz.; zij waren vogelvrij, zij konden naar willekeur worden vergast, doodgeslagen of doodgeschoten. De andere categorie werd „Schutzhäftlinge“ genoemd; zij werden niet vergast; waren zij b.v. bij vergissing in de bunkers voor de vergassing gekomen, dan haalde de Politieke Afdeling, als die het tijdig gewaar werd, ze er nog uit. Deze „Schutzhäftlinge“ hadden meestal iets te maken met het een of andere gerechtelijke of politieonderzoek.

In de afdeling van getuige zijn tijdens zijn aanwezigheid ongeveer 200.000 mannen geregistreerd als het-kamp-binnengebracht; alle anderen zijn onmiddellijk bij aankomst vergast en daarom, als gezegd, in het geheel niet geregistreerd. Getuige schat het aantal van alle in Auschwitz-Birkenau vergaste Joden op 4 à 5.000.000.

(Vertaald uit het Duits.)

Verklaring van Mej. Dr Lucie Adelsberger te Bedford Hills N.Y. Country Sanatorium (Montefiore Hospital), U.S.A.

Verklaring nummer 2

Mej. Dr Adelsberger M.D., te Amsterdam, is door de „Gestapo“ gearresteerd en via Berlijn naar Auschwitz gedeporteerd, waar zij op 19 Mei 1943 aankwam en tot 18 Januari 1945 vertoefde en wel eerst als arts in het Zigeunerlager Birkenau en na de vergassing van alle Zigeuners op 2 Augustus 1944 als arts in het vrouwenkamp Birkenau.

Zie overdruk „The Lancet“ van 2 Maart 1946, p. 317.

Dr Adelsberger deelt mede:

De honger was een voortdurende kwelling; het officiële dagrantsoen in Auschwitz was 1 liter waterige soep, 250 gram brood, 20—25 gram margarine of worst of kunsthoning. Werkers ont-

vingen twee keer per week een extra-rantsoen van 500 gram brood en 50—100 gram worst. Deze hoeveelheden werden na verloop van tijd onvoldoende om er het leven bij te houden en de Duitse kampartsen gaven toe, dat een gevangene *niet kon verwachten daarmee veel langer dan zes maanden in het leven te blijven*. In ieder geval werden de volle rantsoenen ook slechts zelden ontvangen, ten gevolge van diefstal en oneerlijkheid onder de gevangenen zelf. Het bestaan in het kamp was een voortdurende worsteling om in het leven te blijven en de beestachtigheden te ontgaan van de S.S. en van die gevangenen, gewoonlijk ontaarde typen, die door de kampautoriteiten waren uitgezocht voor gezagsposities.

Alles overheersend was de vrees voor de dood door vergassing of verbranding. Deze procedure werd in de boeken bij de namen van de slachtoffers vermeld als „overgebracht voor bijzondere behandeling”.

De slachtoffers werden gewoonlijk uitgezocht door de kamparts. Van de nieuw-aangekomenen werden automatisch voor een onmiddellijke dood uitgekozen de ouderen, de zieken, de zwakken en alle kinderen met de vrouwen, die hen vergezelden; de percentages wisselden; in sommige gevallen werden gehele transporten onmiddellijk aan de vernietiging prijs gegeven, zoals b.v. een transport vrouwen, dat op 1 December 1942 uit Noorwegen aankwam en 50.000 Italiaanse Joden, die tussen 1 en 8 Augustus 1943 aankwamen. Van 650.000 Hongaarse Joden, die tussen Mei en Juli 1944 aankwamen, werd 80 % vergast.

(Vertaald uit het Engels.)
